

פרי קודש היולאים

לעילוי נשמת
כ"ק רבינו משה ב"ר
שמואל זצ"ל סופר
ה"חתם סופר"
רבו המובהק של
רבינו הגה"ק זצ"ל
נלב"ע כ"ה תשרי ת"ר
זכותו תגן עלינו

מתורתו ומורשתו של רבינו הגה"ק הילל זצ"ל
אברק"ק סאסרעגען זי"ע

פר' בראשית תשפ"ג

בס"ד, גליון מס' 33

פר' בראשית

האמונה בד' שהוא בורא ומנהיג גם בטבע

בראשית ברא וגו'

(בראשית א' א')

ומהנהגה זו שהיא חוץ לדרך הטבע יכולים ללמוד שגם ההנהגה בדרך הטבע מאיתו ית"ש שהוא בורא ומנהיג את העולם כולו.

וזהו הרמז שאם הי' בורא את העולם בא' כלומר בהנהגה אחת ה"ה דרך הטבע, יש בזה קללה כי יש שיטעו בזה ח"ו. לכן ברא את העולם בב' כלומר בב' הנהגות דרך הטבע וחוץ לדרך הטבע, כי בזה הברכה שילמדו להאמין בד'.

(ח"א עמ' ה')

איתא במדרש (בראשית רבה א' י') "למה נברא בכי"ת שהוא לשון ברכה ולמה לא באל"ף שהוא לשון ארירה.

נראה לפרש שבתחילה ברא הקב"ה את העולם יש מאין, ומאז ועד עולם הוא מנהיג את העולם כולו בדרך הטבע, עד שיש טועים לומר שהעולם קדמון ולא ד' בראו. ולעיתים מזומנים שינה ד' את דרך הטבע ושידד המערכות כמו בעשר מכות ובקריעת ים סוף,

שיש לנהוג לפני משורת הדין

בראשית ברא אלקים וגו' ויהי ערב ויהי בקר יום א' אחד

(בראשית א' א'-ה')

אש אוכלה הוא, אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה וכו'."

ורצה הקב"ה שינהגו לפני משורת הדין ואמרו חז"ל (בבא מציעא ל' ע"ב) "לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עבדו לפני משורת הדין", ולכן לימדנו השי"ת שבתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין ומכיון שאין העולם יכול להתקיים הקדים לשתף מדת הרחמים, ובא ללמדנו שאכן יש "דין", אך אי אפשר להתקיים בלעדי שנלך לפני משורת הדין.

(ח"א עמ' קצ"ח)

פירש רש"י, "ולא אמר ברא ד', שבתחילה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין וכו'". ויש להבין, הלא הכל בידי הקב"ה כחומר ביד היוצר ומה ימנע ממנו שיוכל העולם להתקיים כרצונו, ועוד למה מודיענו מה רצה ולא עשה.

ונראה לפרש שרצה הקב"ה שנלמד לילך בדרכיו כמו שדרשו חז"ל (פסטה י"ד ע"א) "אחרי ד' אלקיכם תלכו (דברים י"ג ה)', וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה והלא כבר נאמר (דברים ד' כ"ד) כי ד' אלקיך

מעלת הצדיקים שלא חטאו מעולם ושכר בעלי תשובה

ויאמר אלקים יהי אור וגו'

(בראשית א' ג')

דהבעל תשובה שטעם טעם חטא צריך להתגבר יותר על יצרו ו"לפום צערא אגרא" (אבות פ"ה מכ"ג) עד שאמרו חז"ל (ברכות ל"ד ע"ב) "מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין".

ומאידיך גיסא, מי שכבר חטא אפשר שבאיזה זמן מהזמנים עלול שלא יתגבר ויחזור לחטאיו, לעומתו הצדיק שלא חטא הוא יותר בטוח שלא יפול לחטא כמו שאמרו חז"ל (יומא ל"ח ע"ב) "כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא".

איתא במדרש (בראשית רבה ב' ב') והארץ היתה תהו ובהו אלו מעשיהם של רשעים, ויאמר אלקים יהי אור אלו מעשיהם של צדיקים, אבל איני יודע באיזה מהם חפץ וכו', כיון דכתיב וירא אלקים את האור כי טוב הוי במעשיהן של צדיקים חפץ ואינו חפץ במעשיהן של רשעים.

נראה לפרש שיש ב' מדריגות בצדיקים, מי שלא חטא מעולם, ומי שחטא אך שב בתשובה שלימה. ולכל אחד יש מעלה על חבירו,

"...ואולי אם המצא תמצא איזה דברי אגדה אשר ראוי לאמרם בשבילי, אולי אבנה גם אני בעבורכם..." (שם בהקדמה)

"וזאת באתי לרשום איזה ליקוטים למען ירוץ הקורא, ולאמר בשבילי איזה דבר בכל שבוע..." (קודש היולאים ח"א עמ' ז')

ואף דבודאי לענין השכר גדול שכרו של הבעל תשובה, מכל מקום הקב"ה חפץ יותר שיהיו "עמך כולם צדיקים" שלא יחטאו מעולם. וזהו הרמז במדרש, "מעשיהם של צדיקים" אלו הצדיקים מנעוריהם שלא חטאו מעולם, "מעשיהם של רשעים" אלו הצדיקים

שחטאו והיו רשעים ושבו בתשובה שלימה. "ואיני יודע באיזה מהם חפץ הקב"ה", שהרי לכל אחד מעלה על חברו, כיון דכתיב "וירא אלקים את האור כי טוב" הוי אומר בצדיקים מעולם הוא חפץ יותר. אך בכל זאת לענין השכר גדול שכר בעלי התשובה, לכן "ויבדל אלקים בין האור ובין החשך" בין הצדיקים מעיקרא לבעלי התשובה. (ח"א עמ' ו')

הבא ליטהר מסייעין אותו

ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה

(בראשית א' ה')

לרשע בקרב לבי אין פחד אלקים לנגד עיניו, כי החליק אליו בעיניו וגו' יתייצב על דרך לא טוב וגו', בתחילה רק "אין יראת ד'" שנחלש ביראת שמים שלו, והולך ויורד עד ש"ייתייצב על דרך לא טוב" ח"ו.

אך הבדל יש בין הצדיק לרשע, שאצל הצדיק אמרו חז"ל (שבת ק"ד ז"א) "בא ליטהר מסייעין אותו" שמן השמים יש סייעתא שילך ויעלה מעלה מעלה, לא כן הרשעים עליהם אמרו "בא ליטמא פותחין לו", 'מסייעין' לא נאמר שאין סייעתא וסמך לזה ורק ש'פותחין לו' ואין מונעים ממנו.

וזה הרמז בפסוק, שבאור יום נאמר "ויקרא אלקים", מה שאין כן בחשך שבו לא נאמר "ויקרא אלקים לחשך" אלא "לחושך קרא", כי האור יום אלו מעשיהם של צדיקים שמסייעין אותם, "ולחושך לילה" אלו מעשיהם של רשעים להם אין סייעתא אלא פותחין להם.

(ח"א עמ' ו')

איתא במדרש (בראשית רבה ג' ח') "ויקרא אלקים לאור יום אלו מעשיהן של צדיקים, ולחשך קרא לילה אלו מעשיהן של רשעים וכו'".

הנה ידוע שלא ביום אחד נעשה האדם צדיק כי אם בעמל וגייעה מיום ליום הולך מחיל אל חיל עד שנעשה צדיק, וכמו אור היום שבעלות השחר נעשה יום אבל עדיין אין האור מאיר אלא מתחיל להתנוצץ אור עד הזריחה, וממשיך ומאיר יותר עד שמאיר היום בתקפו. וזה מרומז בפסוק (משלי ד' י"ח) "ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום", וכן בפסוק (הושע ו' ג') "ונדעה נרדפה לדעת את ד' כשחר נכון מוצאו וגו'".

לעומת זה, גם הרשע אינו נעשה רשע ביום אחד אלא שמתחילה נחלש מיראת ד' במקצת ואחר כך מסיתו יצרו ויורד עוד מדחי לדחי עד שנעשה רשע¹. וזה מרומז בפסוק (תהילים ל"ו ב"ה) "נאום פשע

על ידי שמתגברים על היצר הרע מתעלים יותר מהמלאכים

ויקרא האדם שם אשתו חנה כי היא היתה אם כל חי

(בראשית ב' ד')

כמו המלאכים ולא הי' צריך להתגבר על היצר הרע כמו אחרי החטא, וכמבואר בדברי הרמב"ן (בפי' עה"ת בראשית ב' ט), נמצא שבגלל החטא ופיתוי הנחש יכול הצדיק להגיע למדרגה יותר גבוהה.

ובזה אפשר לומר הרמז בפסוק "ויקרא האדם שם אשתו חוה", נקט "חוה" ולא "חיה", כי הוא מלשון חויה, לרמז על פיתוי הנחש בחטא עץ הדעת, אשר בזה "היא היתה אם כל חי", כי הצדיקים קרויים "חיים"², ודווקא בשל חטא הנחש משיגים הצדיקים את מדרגתם הגבוהה. (ח"א עמ' ט"ז)

הנה הצדיקים מגיעים למדרגתם הגבוהה דווקא מפני שיש להם יצר הרע ועל ידי שמתגברים עליו זוכים לעלות מעלה מעלה, וכמו ששמעתי בשם הגאון מו"ה מרדכי בנעט זצוק"ל ז"ע על הפסוק (זכרי' ג' א') "יהושע הכהן הגדול עומד לפני מלאך ד' והשטן עומד על ימינו לשטנו", והיינו שמה שהגיע למדרגה גבוהה זו של "לפני מלאך ד'" להיות יותר גבוה ממלאך, הוא משום ש"השטן עומד על ימינו לשטנו" ומכיוון שהתגבר עליו עלה ונתעלה, עכ"ד.

והנה לולא חטא עץ הדעת הי' האדם עושה רצון ד' מצד הטבע

¹ א"ה. ע"ד שאמרו חז"ל (שבת ק"ה ע"ב, נדה י"ג ע"ב) "כך אומנותו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו עבור עבודה זרה והולך ועובד".

² כדאיתא בברכות (י"ח ע"ב) "צדיקים במיתתן נקראו חיים שנאמר בן איש חי, אטו כולי עלמא בני מתי נינהו, אלא בן איש חי שאפילו במיתתו קרוי חי".

דברי התענוגים

מאת רבינו בנימין וואלף בן רבנו יואל זצ"ל רייכלס אב"ד שאפי, מח"ס "דברי התענוגים"

חותנו של רבינו הגה"ק הילל הזקן זצ"ל אב"ד אייבשיץ

הערה לתחילת ספר בראשית

הספר 'דברי התענוגים' נערך ע"י הג"ר יוסף ליכטנשטיין-לערנער, חתנו של המחבר, מתוך חידושי התורה שהשאיר אחריו חותנו זצוק"ל. רוב החידושים היו על סוגיות הש"ס, והוא סידר אותם על פי סדר פרשיות התורה, אך לא עלתה בידו לסדר אלא על פרשיות ספרי בראשית ושמות.

זו הסיבה שבמדור זה הובאו מדי שבוע מאמרים שנדפסו ב'דברי התענוגים' בפרשיות אחרות, או שנדפסו ב'מרפא לנפש', ספר המוסר שנכתב ע"י הגר"י לערנער זמן קצר אחרי פטירת חותנו [נדפס בוויין תקנ"א]. אך מעתה יתאפשר להביא בס"ד מאמרים מתוך 'דברי התענוגים' על פרשת השבוע.

ישר כחו של עורך הגליון הרב יצחק שלמה פרקש הי"ו על הפצת הדברים לזיכוי הרבים, ו"אל ההורים" נישא ענינו שנזכה להשלים עריכת מאמרים מבעל 'דברי התענוגים' על כל התורה, בסגנון השווה וברור לכל מעיין, וזכות אבות יגן על כל צאצאיהם ועל כל ישראל. כעתירת עורך המדור, חיד"א.

הטעם שלא נכתב 'אלקים ברא בראשית'

'בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ'

(דברים ל"ד י"ב – בראשית א' א')

להבין, ושפתותיו יהיו דובבות בקבר.

ונראה לי לתרץ בדרך אחר, דהנה עוד צריך להבין, דכאן כתיב 'את השמים ואת הארץ', ולהלן כתיב 'אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים', כתיב 'ארץ' קודם ל'שמים'.

אמנם יש לתרץ עפ"י פירוש רש"י על הפסוק 'ברא אלקים' – ולא אמר ברא ה', שבתחילה עלה במחשבה לבראותו במידת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מידת הרחמים ושיתפה למידת הדין. והיינו דכתיב 'ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים'.

והנה שיתוף מידת הרחמים נדרשת עבור בני אדם שוכני הארץ, שיש להם יצר הרע המכשילים בחטאים, ולפי מידת הדין, 'הנפש החוטאת היא תמות' (יחזקאל יח, ד). לזה הוכרח להקדים ולשתף מידת הרחמים, שרק על ידה יש לפני החוטא דרך תשובה⁴. אבל המלאכים שאין להם יצה"ר, אינם צריכים את שיתוף מידת הרחמים. לכן נאמר תחילה 'בראשית ברא אלקים את השמים', וסמך הכתב את תיבת 'אלקים' ל'שמים', להורות, ששוכני שמים יכולים לעמוד ולהתקיים גם עפ"י מידת הדין. ולהלן כתיב 'ביום עשות ה' אלקים', שהיה מוכרח לשתף את מידת הרחמים, לכן באותו פסוק הקדים 'ארץ' ל'שמים', להורות שסיבת שיתוף הרחמים היא בגלל דרי הארץ.

ומעתה יובן מדוע לא נאמר 'אלקים ברא בראשית', כי יש הכרח לכתוב 'בראשית ברא אלקים', כדי לסמוך 'אלקים' ל'שמים', להורות כנ"ל. ונכון בעז"ה וקל להבין.

איתא במסכת מגילה (דף ט), מעשה בתלמי המלך שכנס שבעים ושנים זקנים והושיבם בשבעים ושנים בתים, ולא גילה להם על מה כנסם. ונכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם, כתבו לי תורת משה רבכם. נתן הקב"ה עצה בלב כל אחד ואחד, והסכימה דעתם לדעת אחד, וכתבו לו 'אלקים ברא בראשית' וכו'. פירש רש"י, 'אלקים ברא בראשית' – את השמים, שלא יאמר 'בראשית' שם הוא, ושתי רשויות הן, וראשון ברא את השני. ע"ש הי"טב. ויש להבין, למה באמת לא כתיב בתורה 'אלקים ברא בראשית את השמים'.

ומפי הגאון המפורסם מו"ה גרשון פולין זצ"ל, אשר היה אב"ד ור"מ דק"ק ניקלשבורג והמדינה³, שמעתי לתרץ עפ"י פירוש רש"י, 'בראשית' בשביל התורה שנקראת 'ראשית דרכו' וכו', עכ"ל. שהעולם נברא רק על מנת שישאל יקיימו את התורה. וכן איתא במסכת שבת (דף פח.), שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם, אם ישראל מקבלים את התורה אתם מתקיימין, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו.

והנה לגבי דיני תנאי איתא במסכת קדושין (דף סא.), דבשעה שאדם מתנה את תנאו, צריך שיזכיר את התנאי קודם למעשה, ואם לא הקדים, אזי התנאי בטל, והמעשה קיים בכל אופן. לפי זה לא קשה מידי, דאי הוי כתיב 'אלקים ברא בראשית', הוי פירוש, 'אלקים ברא' שהוא המעשה, בשביל 'בראשית' שהוא התנאי, שיקבלו ישראל את התורה. והוי מעשה קודם לתנאי, והתנאי בטל. לכן נכתב 'בראשית', שפירושו בתנאי שיקבלו את התורה, ואח"כ נכתב בפסוק המעשה, 'ברא אלקים'. וקל

ור"מ בק"ק שאפי, משם עבר לקהילות נוספות, ובשנת תק"כ חזר לכהן כרבה של שאפי עד פטירתו בשנת תקמ"ז.

⁴ כדאיתא בירושלמי (מכות פ"ב ה"ו), שאלו לחכמה, חוטא מהו עונשו. אמרה להם, 'חטאים תרדוף רעה'. שאלו לנבואה, חוטא מהו עונשו. אמרה להן, 'הנפש החוטאת היא תמות'. שאלו לקוב"ה, חוטא מהו עונשו, אמר להן יעשה תשובה ויתכפר לו. היינו דכתיב, 'על כן יורה חטאים בדרך', יורה לחטאים דרך לעשות תשובה.

³ הג"ר גרשון פולין זצ"ל נתמנה לרב ואב"ד ק"ק ניקלשבורג בשנת תקי"ג, בשנת תקי"ח נתמנה גם לרב הכולל למדינת מעהרין (חבל ארץ בצ'כיה של ימינו), עד פטירתו בשנת תקל"א.

בשער הספ"ק 'דברי התענוגים' מצויין כי המחבר רבינו בנימין וואלף רייכלס כיהן כראב"ד בניקלשבורג [בספר 'תקנות מערים ואמהות בישראל' אנו מוצאים שבשנת תקט"ז הוא חתם בעיר זו על תקנות מלמדי תשב"ר], ואח"כ נתקבל כאב"ד

"עיקר כיבוד אב ואם לעשות רצון אבינו שבשמים כי זה נחשב לאבות כאילו המה עושים, והעיקר לקבוע עתים בכל יום ויום לתורה..." (שם בהקדמה)

"...מי שזכה להיות לו בנים וחתנים צדיקים וכו' המעשים שלהם יהיו לו למשען בעולם הבא וכו' ואין לנו חסד גדול מזה..." (עפ"י קודש הילולים בהקדמה)

מכתבים למערכת

בדין מסית לע"ז ולשאר עבירות

תגובה לתגובה

שומעין", שהיה לו למוסת שלא לשמוע למסית. אך הנחש אינו אדם ולא נצטווה על ההסתה, ומ"מ כיון שהסית, לא היפכו בזכותו ולא טענו לו. והעונש שקיבל אינו על הסתה אלא על שעל ידו באה תקלה. ואילו לא היה מסית לע"ז היו טוענים לו דברי הרב ודברי התלמיד וכו'. וחיה לא הסיתה אלא לאכילה ולא לע"ז, ולכן טענו לה והפכו בזכותה, וגם לא נענשה על שבאה תקלה על ידה, אלא על עצם האכילה נתחייבה מיתה, וכאדם הראשון שלא הסית אחרים ונתחייב מיתה על האכילה. ע"כ דבריו הנכוחים של הרב אש"ר, וישר חילו לאוריינתא. ולהשלמת הדברים נציין בזה לכמה ראשונים ואחרונים העוסקים בענין זה.

כפירושו של רבינו מצינו כבר בפירוש הריב"א [מבעלי התוס'] שכתב, פירש"י, מכאן שאין טוענין למסית וכו'. וא"ת, היאך למדנו מכאן שאין טוענין למסית, והא לא היה מסית לע"ז. וי"ל שהנחש היה מסית לע"ז, דכתיב 'והייתם כאלקים יודעי טוב ורע', ע"כ. וכ"כ בפירוש החזקוני.

והקשה בספר צדה לדרך על פירוש רש"י להג"ר יששכר איילנברג, שכל זה רק לפי מה שפירש"י 'והייתם כאלקים' יוצרי עולמות. אבל לחזקוני עצמו, שפירש 'והייתם כאלקים' כמלאכים, הדרא קושיא לדוכתא, אמאי נידון הנחש כמסית, הרי לא הסית לע"ז.

אמנם ביד רמ"ה עמ"ס סנהדרין (שם) כתב, שמסית לע"ז אפילו אם טען לא שמעינן ליה, שהרי הוא חייב מיתה גם אם הניסת לא שמע לו כלל ולא עבד ע"ז. ומסית לשאר עבירות, לא טענינן ליה, אבל אם טען מקבלים טענתו. וזה כוונת הגמ' שהנחש היה יכול לטעון, דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, כיון שהסית לשאר עבירות ולא לע"ז. ע"ש, וכ"כ בשו"ת חוות יאיר סי' קסו, ע"ש שהאריך בזה (דבריהם הובאו בפירוש הגרי"פ על הרס"ג בעונש המסית).

בגליון (26) לפרשת ראה הובאו דברי רבינו בדברי התענוגים לפי' בראשית, וזה תורף דבריו:

'ויאמר ה' אלקים אל הנחש כי עשית זאת ארור אתה מכל הבהמה וגו', פירש רש"י, מכאן שאין מהפכים בזכותו של מסית. שאילו שאלו למה עשית זאת [כמו ששאל את חוה], היה לו להשיב, דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, עכ"ל. ויש להבין, הלוא גם חוה היתה בגדר מסית לאדם, ולמה שאל אותה הקב"ה, 'מה זאת עשית', ונתן לה אפשרות לטעון לזכות עצמה, 'ותאמר האשה הנחש השיאני ואוכל'. ויש ליישב, שדין מסית הוא רק למי שמסית לע"ז. ועל דברי הנחש, 'והייתם כאלקים', פירש רש"י, יוצרי עולמות. הרי שכפר ביחידו של עולם, ונחשב כמסית לע"ז. אבל חוה לא הסיתה אלא על האכילה מן העץ.

והטעם שלא נענש הנחש במיתה, אע"פ שהסית, הוא כמו שכתבו התוס' (סנהדרין כט. ד"ה דברי הרב), כיון שאינו בר חיובא, ולא נענש אלא לפי שבאת תקלה על ידו. ולכן רק לגביו אמרינן, שהיה יכול לפטור עצמו בטענת דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין.

ובגליון (29) לפרשת כי תבוא, הובא מכתבו של האברך החשוב הרב אש"ר הי"ו שביאר וסיכם את הדברים:

יש כאן ד' אופנים של חיוב. א' העובר עבירה שחייבים עליו מיתה. ב' מי שבאה תקלה על ידו לאחר, שהכשילו באיסור מיתה. ג' מסית לשאר עבירות. ד' מסית לעבודה זרה.

אדם המסית לע"ז חייב מיתה ואין טוענים לו, ואף לא מהפכין בזכותו, כדי שהוא עצמו לא יטען. ומי שמסית לעבירה שאינה ע"ז אינו חייב מיתה על ההסתה, ועל מה שעל ידו באה תקלה לאחר מהפכין בזכותו, ואף טוענים לו 'דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי

שישו ושימחו בשמחת התורה כי היא לנו עוז ואורה

צאצאי רבינו הגה"ק זצ"ל משפחת הוס מתכבדים להודיע על

שמחת הכנסת ספר תורה

לע"נ הוריהם היקרים ואחיהם הרה"ח ר' דב ז"ל

ביום ד' פר' בראשית אור לכ"ה תשרי תשפ"ג

כתיבת האותיות משעה 16:00

בבית משפחת הוס רח' רשב"י 30 ברכפלד מודיעין עלית

התהלוכה תצא בשעה 18:00

לביהמ"ד אהבת ישראל דחסידי ויזניץ רח' אביי ורבא 10

לקבלת הגליון בעז"ה מידי שבוע, וכן לקבלת גליונות קודמים

נא לשלוח בקשה לכתובת: info@Kodesh-Hilulim.com

כמו"כ כל מי שיכול להעשיר ברעיונות ומאמרים וכדו' למטרות הגליון נא לשלוח לכתובת הנ"ל.